

Θεατρική Αγωγή

Θεωρία και Πράξη στη Δημοτική Εκπαίδευση

ΥΠΟΥΡΓΕΙΟ ΠΑΙΔΕΙΑΣ ΚΑΙ ΠΟΛΙΤΙΣΜΟΥ

ΘΕΑΤΡΙΚΗ ΑΓΩΓΗ

Θεωρία και Πράξη στη Δημοτική Εκπαίδευση

Βιβλίο εκπαιδευτικού
για όλες τις τάξεις του Δημοτικού

ΠΑΙΔΑΓΩΓΙΚΟ ΙΝΣΤΙΤΟΥΤΟ
ΥΠΗΡΕΣΙΑ ΑΝΑΠΤΥΞΗΣ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑΤΩΝ

ΘΕΑΤΡΙΚΗ ΑΓΩΓΗ: Θεωρία και Πράξη στη Δημοτική Εκπαίδευση

Για όλες τις τάξεις του Δημοτικού

Συγγραφή: Δρ Χάρις Πολυκάρπου, *Συντονίστρια Θεατρικής Αγωγής, Λειτουργός Γραφείου Αναλυτικών Παιδαγωγικού Ινστιτούτου*

Εποπτεία: Δρ Μαρία-Ζαννέτου Παπακώστα, ΕΔΕ, *Σύνδεσμος ΕΔΕ για το γνωστικό αντικείμενο της Θεατρικής Αγωγής*

Επιμέλεια έκδοσης: Δρ Χάρις Πολυκάρπου, *Συντονίστρια Θεατρικής Αγωγής, Λειτουργός Γραφείου Αναλυτικών Παιδαγωγικού Ινστιτούτου*

Γλωσσική επιμέλεια: Μαριάννα Χριστόφια-Παλάτου, *Λειτουργός Υπηρεσίας Ανάπτυξης Προγραμμάτων*

Σχεδιασμός εξωφύλλου: Ευάγγελος Στεργενάκης, *Λειτουργός Υπηρεσίας Ανάπτυξης Προγραμμάτων*

Συντονισμός έκδοσης: Χρίστος Παρπούνας, *Συντονιστής Υπηρεσίας Ανάπτυξης Προγραμμάτων*

Έκδοση 2012

Εκτύπωση:

© ΥΠΟΥΡΓΕΙΟ ΠΑΙΔΕΙΑΣ ΚΑΙ ΠΟΛΙΤΙΣΜΟΥ
ΠΑΙΔΑΓΩΓΙΚΟ ΙΝΣΤΙΤΟΥΤΟ ΚΥΠΡΟΥ
ΥΠΗΡΕΣΙΑ ΑΝΑΠΤΥΞΗΣ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑΤΩΝ

ISBN: 978-9963-0-1386-9

Στο εξώφυλλο χρησιμοποιήθηκε ανακυκλωμένο χαρτί σε ποσοστό τουλάχιστον 50%, προερχόμενο από διαχείριση απορριμμάτων χαρτιού. Το υπόλοιπο ποσοστό προέρχεται από υπεύθυνη διαχείριση δασών.

ΕΙΣΑΓΩΓΙΚΟ ΣΗΜΕΙΩΜΑ

Σκοπός του παρόντος κειμένου είναι να βοηθήσει όλους εμάς τους εκπαιδευτικούς να εντάξουμε σταδιακά το γνωστικό αντικείμενο της Θεατρικής Αγωγής¹ στη σχολική πράξη. Γι' αυτό και παρακάτω διατυπώνονται κάποιες κατευθυντήριες γραμμές για να συντονίσουν αυτή την προσπάθεια. Σε καμία περίπτωση, βέβαια, το βιβλίο αυτό που κρατάτε στα χέρια σας δεν υποκαθιστά το Πρόγραμμα Σπουδών της Θεατρικής Αγωγής. Παρέχει συμπληρωματικό υλικό που μπορούμε να μελετήσουμε παράλληλα με το περιεχόμενο του Προγράμματος Σπουδών.

¹ «Θεατρική Αγωγή αποτελεί η παιδαγωγική και κοινωνική προσέγγιση του θεάτρου και του δράματος». (βλ. Πρόγραμμα Σπουδών για τη Θεατρική Αγωγή, σελ.2)

Ευχαριστίες

Ευχαριστίες σε όλους τους ανθρώπους του Παιδαγωγικού Ινστιτούτου, του Γραφείου Αναλυτικών Προγραμμάτων και του Υπουργείου Παιδείας και Πολιτισμού γενικότερα, που πρόσφεραν ουσιαστική ανατροφοδότηση για τη συγγραφή του παρόντος κειμένου. Ειδικότερα, θερμές ευχαριστίες στους Δρ Μαρία Ζαννέτου-Παπακώστα, Δρ Ειρήνη Χατζηλουκά-Μαυρή και Δρ Γεώργιο Τσιάκαλο.

Ευχαριστίες, επίσης, στο διευθυντικό και διδακτικό προσωπικό των σχολείων που στήριξαν σε διάφορες χρονικές περιόδους την όλη προσπάθεια ένταξης της Θεατρικής Αγωγής στο δημόσιο σχολείο, πολύ νωρίτερα της επίσημης εισαγωγής της στη Δημοτική Εκπαίδευση. Ειδικότερα, τον Δρ Ανδρέα Θεοδωρίδη, τόσο για την προώθηση δράσης στην περιοχή της Θεατρικής Αγωγής στο Δημοτικό Σχολείο Λυκαβητού Κ.Β.΄, κατά τη θητεία του ως διευθυντής, όσο και για την ευγενή παραχώρηση του φωτογραφικού υλικού που δημιουργήθηκε τη συγκεκριμένη περίοδο. Επίσης, τη Βάσω Κούμα, Διευθύντρια του Δημοτικού Σχολείου Δ΄ Αγλαντζιάς, για τη στήριξη και προώθηση της ένταξης και εφαρμογής του ΝΑΠ της Θεατρικής Αγωγής. Ακόμη, τη Φλωρεντία Πιτζιολή-Τιμοθέου, που ενθάρρυνε και στήριξε την εισαγωγή του θεσμού του εργαστηριακού θεάτρου, στη διάρκεια της θητείας της ως διευθύντριας στο Δημοτικό Σχολείο Λυκαβητού Κ.Β.΄.

Θερμές ευχαριστίες, επίσης, στους μαθητές και στις μαθήτριες των Δημοτικών σχολείων που έλαβαν μέρος σε μικρής κλίμακας εφαρμογές της Θεατρικής Αγωγής. Ειδικότερα, τα παιδιά του Λυκαβητού Κ.Β.΄, για τη συμμετοχή τους στο Ελεύθερο Εργαστήρι Θεάτρου κατά τις περιόδους 2005-2011, που αποτέλεσε έμπνευση και σημείο αναφοράς για τη μεταφορά της θεωρίας της Θεατρικής Αγωγής στην πράξη. Τέλος, τα παιδιά του Δ΄ Αγλαντζιάς, και ειδικότερα τους μαθητές και τις μαθήτριες της Δ΄ τάξης που συμμετείχαν με ενθουσιασμό στις εφαρμογές του ΝΑΠ της Θεατρικής Αγωγής κατά την περίοδο 2011-2012.

- Οι φωτογραφίες του εξωφύλλου και οπισθόφυλλου αποτελούν φωτογραφικό υλικό από τη θεατρική παράσταση «Πλάσματα του Νερού» που πραγματοποίησε το Ελεύθερο Εργαστήρι Θεάτρου του Δημοτικού Σχολείο Λυκαβητού Κ.Β.΄, τον Μάη του 2009.

Περιεχόμενα

Τρόποι Ένταξης της Θεατρικής Αγωγής στη Δημοτική Εκπαίδευση.....	7
Η Μάθηση που επιτυγχάνουμε με τη Θεατρική Αγωγή.....	10
Πώς οργανώνουμε ένα θεατρικό εργαστήρι.....	11
Ευκαιρίες για παραγωγή γραπτού λόγου και δημιουργική γραφή.....	15
Συχνές ερωτήσεις και παρερμηνείες.....	18
Επίλογος.....	23
Αναφορές.....	24
Παράρτημα 1: Δείκτες επιτυχίας και Αξιολόγηση- συνοπτικός πίνακας.....	25
Παράρτημα 2: Ενδεικτικές Συμβάσεις και Τεχνικές.....	26
Παράρτημα 3: Γλωσσάρι.....	30
Παράρτημα 4: Προτεινόμενη Βιβλιογραφία για τη Θεατρική Αγωγή.....	32

Η Θεατρική Αγωγή ως μια νέα πρόταση παιδαγωγικής

Είναι σημαντικό να κατανοήσουμε ότι πρωταρχικός ρόλος της Θεατρικής Αγωγής είναι η αγωγή μέσα από το θέατρο και το δράμα². Στόχος της είναι να εμπλέξει τα παιδιά σε μια διαδικασία διερεύνησης κοινωνικών θεμάτων που τα αφορούν, και μέσα από αυτήν τη διαδικασία να αποκτήσουν τις ικανότητες-κλειδιά και να καλλιεργήσουν τις αξίες, στάσεις, συμπεριφορές που απαρτίζουν τη σύγχρονη δημοκρατική πολιτότητα.

➤ Η Παιδαγωγική της Θεατρικής Αγωγής ή αλλιώς το εργαστηριακό μοντέλο μάθησης:

Όταν ακολουθούμε την Παιδαγωγική της Θεατρικής Αγωγής, η διαδικασία μάθησης αποκτά τη μορφή ενός εργαστηρίου, όπου η παραδοσιακή οργάνωση της αίθουσας διδασκαλίας καθώς και οι παραδοσιακοί ρόλοι των μαθητών και των μαθητριών και των εκπαιδευτικών αλλάζουν. Σε ένα εργαστηριακό μοντέλο παιδαγωγικής, οι μαθητές και οι μαθήτριες μαζί με τους εκπαιδευτικούς συμμετέχουν ισότιμα στο να ανακαλύψουν τη γνώση και να την εξελίσουν. Ο χώρος της τάξης διαμορφώνεται έτσι ώστε να έχουμε τη δυνατότητα να τον χρησιμοποιούμε ευέλικτα, ανάλογα με τις απαιτήσεις της κάθε δραστηριότητας στην οποία εμπλεκόμαστε (π.χ. για να συζητήσουμε σε κύκλο ή σε μικρές ομάδες, να αναπαραστήσουμε κάτι με το σώμα μας, να γράψουμε κ.λπ.). Στην περίπτωση που ακολουθούμε την Παιδαγωγική της Θεατρικής Αγωγής αποκλειστικά, δηλαδή ως τη μόνη πρακτική στην οργάνωση και εξέλιξη του μαθήματός μας με τους μαθητές και τις μαθήτριες, τότε χρησιμοποιούμε κατά βάση τις θεατρικές συμβάσεις και τεχνικές για να δομήσουμε την εμπειρία μάθησης και μιλούμε για ένα θεατρικό εργαστήρι.

➤ Η Παιδαγωγική της Θεατρικής Αγωγής σε συνδυασμό με άλλες παιδαγωγικές πρακτικές

Είναι θεμιτό να χρησιμοποιούμε την παιδαγωγική της Θεατρικής Αγωγής σε συνδυασμό με άλλες πρακτικές που ακολουθούμε στη διαδικασία μάθησης για οποιοδήποτε μάθημα. Σε

² Οι όροι Θέατρο και Δράμα συνοψίζουν όλες τις πρακτικές που ανέπτυξαν και διαμόρφωσαν κατά καιρούς διάφορες φόρμες συμμετοχικού θεάτρου με έμφαση στη διαδικασία δημιουργίας θεάτρου παιδευτικού χαρακτήρα. (βλ. υποσημείωση 1, Πρόγραμμα Σπουδών Θεατρικής Αγωγής, σελ.2)

αυτή την περίπτωση, μπορούμε απλά να εντάξουμε μια ή περισσότερες θεατρικές δραστηριότητες ως συμπλήρωμα των άλλων δραστηριοτήτων που δομούν την εμπειρία μάθησης.

Η Θεατρική Αγωγή ως Διαθεματική Προσέγγιση

Η Θεατρική Αγωγή πραγματεύεται θέματα που αφορούν τη σχολική κοινότητα και τα παιδιά. Οι θεματικές της μπορεί να προέρχονται από τις θεματικές ενότητες όλων των υπόλοιπων γνωστικών αντικειμένων. Έτσι, στην πρώτη περίπτωση που υιοθετούμε αποκλειστικά το εργαστηριακό μοντέλο της Θεατρικής Αγωγής, χρησιμοποιούμε τα ιδιαίτερα εργαλεία της ως μέσα για να προσεγγίσουμε διαθεματικά μια ενότητα. Αν, για παράδειγμα, προκύψει η ανάγκη από τους μαθητές και τις μαθήτριες να ασχοληθούμε με το θέμα του κοινωνικού αποκλεισμού, τότε μπορούμε να σχεδιάσουμε ένα θεατρικό εργαστήρι που θα δίνει αφορμές για τη διερεύνηση του θέματος και θα εξυπηρετεί παράλληλα στόχους που έχουν για τη θεματική αυτή και άλλα γνωστικά αντικείμενα (π.χ. της Αγωγής Υγείας, της Θρησκευτικής Αγωγής, της Γλώσσας, της Λογοτεχνίας, της Περιβαλλοντικής Εκπαίδευσης, της Ιστορίας, των Μαθηματικών κ.λπ.), καθώς και ειδικούς στόχους που εξυπηρετούν το σώμα γνώσης του κάθε γνωστικού αντικειμένου. Σε αυτή την περίπτωση, το θεατρικό εργαστήρι πραγματοποιείται και σε διδακτικές περιόδους των υπόλοιπων γνωστικών αντικειμένων και όχι μόνο σε αυτές του μαθήματος «Γλώσσα και Πολιτισμός». Με αυτό τον τρόπο, η Θεατρική Αγωγή, όπου και όποτε εξυπηρετεί τους στόχους που θέσαμε κάτω από μια συγκεκριμένη θεματική ενότητα, αγκαλιάζει ενιαία το σχολικό μας πρόγραμμα και ενοποιεί τις διδακτικές περιόδους.

Η Θεατρική Αγωγή ως Γλώσσα και Πολιτισμός

Η Θεατρική Αγωγή έχει ιδιαίτερη θέση στο μάθημα «Γλώσσα και Πολιτισμός». Ενδείκνυται, λοιπόν, να αποτελέσει την πρακτική που θα χρησιμοποιήσουμε για να δομήσουμε την εμπειρία μάθησης, στη διάρκεια διδακτικών περιόδων που αντιστοιχούν στο μάθημα αυτό. Το θέατρο και το δράμα αποτελούν εναλλακτικές μορφές «γλώσσας», παρέχοντας δυνατότητες εναλλακτικής έκφρασης και επικοινωνίας. Επίσης, συνεισφέρει στην κατανόηση και εφαρμογή των κοινωνικών ενδείξεων που συναποτελούν ένα πλαίσιο επικοινωνίας, με αποτέλεσμα να βοηθά στην ανάπτυξη και καλλιέργεια του γλωσσικού κριτικού γραμματισμού.

Ταυτόχρονα, η Θεατρική Αγωγή αποτελεί ένα πολιτισμικό γεγονός, εφόσον δημιουργείται συλλογικά από τα μέλη μιας κοινότητας μαθητών, μαθητριών και εκπαιδευτικών, που επικοινωνούν μέσω του θεάτρου και του δράματος, με σκοπό να κατανοήσουν τη συλλογική και ατομική τους ταυτότητα. Γίνονται έτσι κοινωνοί σε μια δυναμική πορεία δημιουργίας της κουλτούρας τους, όπου διερευνούν κριτικά ιδέες και νοήματα που εμπεριέχονται στον πολιτισμό τους. Αποκτούν, έτσι συμπεριφορές του ενεργού πολίτη, αυτού που μαθαίνει πώς να δρα μέσα στο περιβάλλον του με σκοπό να το προστατεύει και να το αναδιαμορφώνει, ώστε αυτό να ανταποκρίνεται κάθε φορά στα νέα δεδομένα.

Η Θεατρική Αγωγή ως Γνωστικό Αντικείμενο

Θα πρέπει να επισημάνουμε ότι σε όλες τις πιο πάνω περιπτώσεις ένταξης της Θεατρικής Αγωγής στο δημόσιο σχολείο, δεν διαχωρίζουμε την **πρόθεση να μάθουμε μέσα από το θέατρο και το δράμα** από την **πρόθεση να επικοινωνήσουμε θεατρικά** αυτό που μαθαίνουμε. Καθώς προσεγγίζουμε τη Θεατρική Αγωγή ως μέσον για να μάθουμε κάτι άλλο, χρησιμοποιούμε ταυτόχρονα τα ιδιαίτερα εργαλεία της, την προσεγγίζουμε δηλαδή ως αντικείμενο. Έτσι, είναι σημαντικό να θυμόμαστε ότι η Θεατρική Αγωγή **επιδιώκει ταυτόχρονα να εκπαιδεύσει τα παιδιά να χρησιμοποιούν αποτελεσματικά τα μέσα της για να εκφραστούν και να δημιουργήσουν με έναν άλλο τρόπο**. Προϋπόθεση για να το πετύχουν αυτό είναι να γνωρίσουν πώς να εφαρμόζουν τα ιδιαίτερα εργαλεία της και να αναπτύξουν σταδιακά όλες αυτές τις ικανότητες, δεξιότητες και στρατηγικές που άπτονται του αντικειμένου της Θεατρικής Αγωγής, και συμβαδίζουν με τους ιδιαίτερους στόχους της ως τέχνης, αυτούς που αναφέρονται στο επαρκές σώμα γνώσης της Θεατρικής Αγωγής, δηλαδή του πρώτου πυλώνα μάθησης. Προτού, λοιπόν, προετοιμάσουμε ένα θεατρικό εργαστήριο ή απλά μια θεατρική δραστηριότητα που θα εντάξουμε στην πρακτική μας, θα πρέπει να συμβουλευόμαστε το Πρόγραμμα Σπουδών της Θεατρικής Αγωγής, ώστε να ενημερωνόμαστε για τους στόχους που την αφορούν ως αντικείμενο.

➤ Η Ιδιαίτερη θέση της Θεατρικής Αγωγής στο πρόγραμμα του Ενιαίου Ολοήμερου Σχολείου

Το πρόγραμμα του Ενιαίου Ολοήμερου Σχολείου παρέχει δύο διδακτικές περιόδους τις οποίες μοιράζεται η Θεατρική Αγωγή με τη Λογοτεχνία. Εδώ, έχουμε τη δυνατότητα να χρησιμοποιούμε αποκλειστικά την Παιδαγωγική του Θεατρικού Εργαστηρίου για να δομήσουμε την εμπειρία μάθησης. Για να εισαγάγουμε σταδιακά τους μαθητές και τις

μαθήτριάς μας στη νέα πρακτική της Θεατρικής Αγωγής, ενδείκνυται να χρησιμοποιήσουμε ακόμη και αποπλαισιωμένα δραστηριότητες με παιχνίδια, τεχνικές και θεατρικές συμβάσεις. Αυτές, ως εισαγωγικές δραστηριότητες, μπορεί να εξηγητήσουν ποικίλους στόχους που άπτονται του αντικειμένου της Θεατρικής Αγωγής: την απελευθέρωση του σώματος, το πώς να κινούμαστε μέσα στον χώρο και να τον χρησιμοποιούμε για να παράγουμε νοήματα, το να αναπτύξουμε δεσμούς ομάδας, το να κατανοήσουμε τι σημαίνει έμπρακτα να λειτουργούμε στον χώρο της φαντασίας, το πώς λειτουργούμε ως ηθοποιοί, δηλαδή ως «άλλοι» από τους εαυτούς μας, το πώς λειτουργούμε ως θεατές, δηλαδή πώς σχολιάζουμε το δράμα που παρακολουθούμε κ.λπ.

Η ΜΑΘΗΣΗ ΠΟΥ ΕΠΙΤΥΓΧΑΝΟΥΜΕ ΜΕ ΤΗ ΘΕΑΤΡΙΚΗ ΑΓΩΓΗ

Η Θεατρική Αγωγή είναι μια δραστηριότητα κατά την οποία όσοι και όσες συμμετέχουν μεταμορφώνουν τους εαυτούς τους, τον χώρο και τον χρόνο για να φανταστούν και να αλληλεπιδράσουν ως «άλλοι» σε «άλλο» χώρο και «άλλο» χρόνο. Οι συμμετέχοντες και οι συμμετέχουσες χρησιμοποιούν συμβάσεις, δηλαδή τεχνικές, μέσω των οποίων ο χρόνος, ο χώρος και η φυσική παρουσία μπορούν να αλληλεπιδράσουν και να διαμορφωθούν για να δημιουργήσουν διάφορα νοήματα ή σημάνσεις στο θέατρο, για να πλαισιώσουν αισθητικά και κοινωνικά το θεατρικό συμβάν, ώστε οι ηθοποιοί να επικοινωνούν τα διάφορα νοήματα τόσο στους θεατές όσο και στους υπόλοιπους συμμετέχοντες και συμμετέχουσες, που στη συνέχεια ανταποκρίνονται στη σκηνική δράση. Το Θέατρο και το Δράμα αποτελούν παραστατικές τέχνες και γι' αυτό θα πρέπει να προσεγγίζονται ως ένα ζωντανό παραστατικό γεγονός, όπου οι συμμετέχοντες και οι συμμετέχουσες γνωρίζουν θέατρο κάνοντας θέατρο.

Η Θεατρική Αγωγή δημιουργεί τις προϋποθέσεις για το χτίσιμο μιας κοινωνίας των πολιτών που συμμετέχουν δημόσια για να φτιάξουν μια κοινή πραγματικότητα. Οι μαθητές και οι μαθήτριες καλλιεργούν και αναπτύσσουν τις ικανότητες, δεξιότητες, στάσεις και συμπεριφορές του ενεργού πολίτη που διεκδικεί και προβάλλει τη δικιά του φωνή στα δημόσια δρώμενα. Ως προέκταση του **αισθητικού ηθοποιού**, οι μαθητές και οι μαθήτριες, συμμετέχοντας, καλλιεργούν και αναπτύσσουν την ικανότητα του **κοινωνικού ηθοποιού**, αυτού που διαχωρίζει τους ιδιωτικούς από τους δημόσιους ρόλους και ανταποκρίνεται ανάλογα στην κάθε περίπτωση επικοινωνίας. Μέσα από μια ποικιλία μέσων και τεχνικών που

υιοθετεί, η θεατρική πράξη προσφέρει το δικαίωμα σε όσες και όσους συμμετέχουν να διαπραγματεύονται τις διάφορες μορφές επικοινωνίας και τα νοήματα που εμπεριέχονται σε αυτές, καθιστώντας τους με αυτό τον τρόπο υπεύθυνους για τις αποφάσεις που λαμβάνουν είτε ως άτομα μέσα σε μια ομάδα είτε συλλογικά. Καθώς ενσαρκώνουν ρόλους, οι συμμετέχοντες και οι συμμετέχουσες βιώνουν μια πραγματικότητα ανάλογη της κοινωνικής, πολιτικής, περιβαλλοντικής, πολιτισμικής, συναισθηματικής κατάστασης, αναπτύσσοντας έτσι την ικανότητα της **ενσυναίσθησης**, απαραίτητη για μια ανθρώπινη κοινωνία. Η παράσταση της εικονικής πραγματικότητας στους θεατές παρέχει ταυτόχρονα με τα πιο πάνω και τη δυνατότητα για **αποστασιοποίηση** και ενεργοποίηση της ανάλυσης και της κριτικής σκέψης.

Όταν υιοθετούμε το εργαστηριακό μοντέλο μάθησης στην πρακτική μας, επιτυγχάνουμε την ενεργοποίηση του αισθησιοκινητικού τομέα που δύναται να ενσωματώσει και να ζωντανέψει τη μάθηση. Καθώς ανταποκρινόμαστε στους στόχους του πρώτου πυλώνα, ταυτόχρονα, υπηρετούμε τους στόχους του δεύτερου και τρίτου πυλώνα εκπαίδευσης. Ένα θεατρικό εργαστήριο δημιουργεί τις προϋποθέσεις για τα παιδιά να συζητήσουν και να δράσουν μαζί. Καθώς συμμετέχουν στη διαδικασία μάθησης, αποκτούν σταδιακά όλες αυτές τις ικανότητες-κλειδιά που είναι απαραίτητες για να καταστεί δυνατή η επικοινωνία με τους άλλους. Δηλαδή, να συνεργάζονται, να αποδέχονται το διαφορετικό, να αναλύουν κριτικά, να διαπραγματεύονται με τους συνεργάτες τους ιδέες και νοήματα που διερευνούν, να συνυπάρχουν με τους άλλους αρμονικά, να λειτουργούν συλλογικά για την επίτευξη ενός κοινού στόχου. Έτσι, τους δίνονται οι δυνατότητες να αναπτύξουν συμπεριφορές που απαρτίζουν τη σύγχρονη δημοκρατική πολιτικότητα.

ΠΩΣ ΟΡΓΑΝΩΝΟΥΜΕ ΕΝΑ ΘΕΑΤΡΙΚΟ ΕΡΓΑΣΤΗΡΙ

Η οργάνωση ενός θεατρικού εργαστηρίου προϋποθέτει να γνωρίζουμε καλά τη λειτουργία των διαδικασιών και των ιδιαίτερων εργαλείων του θεάτρου και του δράματος, και να μπορούμε να τα διαχειριζόμαστε με τρόπο που να δημιουργούμε πλαίσια μάθησης με νόημα για τους μαθητές και τις μαθήτριές μας. Τα στοιχεία που συνθέτουν τη δομή ενός θεατρικού εργαστηρίου αναφέρονται στην επιλογή των κατάλληλων θεατρικών συμβάσεων και των

πηγών του, ενώ αποτελούν ταυτόχρονα κριτήρια για εμάς τους εκπαιδευτικούς, κατά τη διαδικασία σχεδιασμού ενός εργαστηρίου, ώστε:

- το περιεχόμενο του θεάτρου και του δράματος να διερευνάται και να αναπτύσσεται μέσα από τη διαδικασία,
- η διαδικασία του θεάτρου και του δράματος να αλληλεπιδρά με το περιεχόμενο του δράματος και να το εξελίσσει,
- η εμπειρία του θεάτρου και του δράματος να έχει νόημα για τους συμμετέχοντες και τις συμμετέχουσες και να τους/τις οδηγεί σε νέα μονοπάτια σκέψης και δράσης.

➤ **Θεματικές ενότητες και Πηγές**

Το θεατρικό εργαστήριο οργανώνεται στη βάση ενός θέματος που ενδιαφέρει τους μαθητές και τις μαθήτριάς μας, υπογραμμίζοντας έτσι και τον σκοπό του. Το θέμα αυτό μπορεί να προέρχεται ή/και να συνδέεται με θεματικές ενότητες των διαφόρων γνωστικών αντικειμένων του σχολικού προγράμματος. Στη συνέχεια, καταγράφουμε την πορεία του εργαστηρίου, υιοθετώντας διάφορες θεατρικές συμβάσεις, τεχνικές και παιχνίδια για να δομήσουμε την εμπειρία του θεάτρου, και να εξυπηρετήσουμε συγκεκριμένους στόχους. Παρόλα αυτά, θα πρέπει να θυμόμαστε ότι η μαθησιακή διαδικασία είναι δυναμική και όχι στατική. Αυτό σημαίνει ότι η πορεία που σχεδιάσαμε εξ αρχής ενδέχεται να αλλάξει για να ανταποκριθεί στις νέες ανάγκες που προέκυψαν από τη συμμετοχή των μαθητών και των μαθητριών στο εργαστήριο. Το ίδιο ισχύει και για τους στόχους του θεατρικού εργαστηρίου, που είναι υπό συνεχή διαπραγμάτευση με όσους και όσες συμμετέχουν.

Αφορμή για την οργάνωση και τη διεξαγωγή ενός θεατρικού εργαστηρίου μπορεί να αποτελέσουν διάφορα ερεθίσματα, τόσο από τα διάφορα γνωστικά αντικείμενα, όσο και από ερωτήματα ή προβληματισμούς των μαθητών και μαθητριών. Για παράδειγμα, μια συζήτηση στην τάξη γύρω από ένα κοινωνικό θέμα μπορεί να δημιουργήσει την ανάγκη για περαιτέρω διερεύνηση. Το ίδιο μπορεί να προκύψει και από τη μελέτη μιας πηγής που φέρνουν τα παιδιά ή που μελετούμε όλοι μαζί σε οποιοδήποτε μάθημα. Ακόμη, μια φωτογραφία ή εικόνα που αποκτά ιδιαίτερη σημασία όταν τοποθετείται σε ένα πλαίσιο και δίνει αφορμές για την αφήγηση μιας ιστορίας. Μπορούμε να μελετήσουμε και να χρησιμοποιήσουμε πηγές που προέρχονται από μυθοπλασία ή και από την πραγματικότητα. Συχνά, ιδιαίτερα σε πιο μικρές τάξεις, χρησιμοποιούμε ιστορίες μυθοπλασίας γιατί μας παρέχουν τη δυνατότητα να διερευνήσουμε ένα κοινωνικό θέμα μέσα από συμβολισμούς και μεταφορές, γεγονός που

δημιουργεί την ασφάλεια στα παιδιά να συζητούν και να εκφέρουν απόψεις ακόμη και για λεπτά θέματα, χωρίς να εκτίθενται.

➤ *Δραματικά στοιχεία*

Κατά τον σχεδιασμό του θεατρικού εργαστηρίου, θα πρέπει να λάβουμε υπόψη το κριτήριο του **ρυθμού** των δραστηριοτήτων. Δηλαδή, οι δραστηριότητες που επιλέγουμε κάθε φορά θα πρέπει να παρουσιάζουν εναλλαγές ως προς: α) το είδος συμμετοχής (π.χ. συζήτηση ως θεατές, όλοι σε ρόλο, θεατές, ηθοποιοί που παραστούν κ.λπ.) και β) τη θεατρική φόρμα (π.χ. παγωμένη εικόνα, αγάλματα, διάδρομος σκέψης κ.λπ.), ώστε να μην κουράζουν τα παιδιά, να τα οδηγούν ένα βήμα παραπέρα στη θεατρική διερεύνηση και να παρέχουν σε αυτά ποικίλες ευκαιρίες για αλληλεπίδραση τόσο με το υλικό του δράματος όσο και μεταξύ τους.

Το στοιχείο της **έντασης** αποτελεί επίσης ένα σημαντικό στοιχείο του θεάτρου και του δράματος γιατί δημιουργεί τις προϋποθέσεις για συνεχή εγρήγορση των συμμετεχόντων και συμμετεχουσών, διατηρώντας το ενδιαφέρον τους αμείωτο, προκαλώντας πότε τη συναισθηματική φόρτιση και ταύτιση με τους δραματικούς χαρακτήρες και πότε την αποστασιοποίηση. Θα πρέπει να εντάσσουμε στην πορεία του εργαστηρίου στοιχεία που δημιουργούν ένα μυστήριο ή ένα πρόβλημα που ζητά λύση, ένα δίλημμα που θα πρέπει οι συμμετέχοντες και οι συμμετέχουσες να διερευνήσουν και να πάρουν αποφάσεις κ.ο.κ.

Για να προκαλέσουμε τις αντιδράσεις των συμμετεχόντων, θα πρέπει να δίνουμε σημασία και στη δημιουργία της κατάλληλης **ατμόσφαιρας** που απαιτεί κάθε φορά η δραματική περίσταση. Ενδείκνυται να χρησιμοποιούμε συμβάσεις που ενεργοποιούν συναισθήματα και διαθέσεις που είναι κάθε φορά κατάλληλες γι' αυτό που απαιτεί τόσο το περιεχόμενο του δράματος όσο και η μορφή επικοινωνίας. Μόνο τότε η συμμετοχή μας στο εργαστήρι, άλλοτε ως ηθοποιοί και άλλοτε ως θεατές, αποκτά ιδιαίτερο νόημα και σημασία. Τέτοιες συμβάσεις μπορεί να είναι το σάουντρακ, η τελετουργία, ο/η εκπαιδευτικός σε ρόλο, η ανίχνευση σκέψης κ.ο.κ.

➤ *Είδος Μάθησης*

Η επιλογή των θεατρικών συμβάσεων εξαρτάται και από το **είδος της μάθησης** που επιθυμούμε να πετύχουμε. Για παράδειγμα, η σύμβαση «όλοι σε ρόλο», αποτελεί ευκαιρία για όλους και για όλες να συμμετέχουμε και να δρούμε μέσα από ρόλο, βιώνοντας από μέσα

το δράμα που εξελίσσεται. Η μάθηση που κανείς επιτυγχάνει ενεργοποιώντας όλες του τις αισθήσεις για να ανταποκριθεί σε μια δραματική κατάσταση, αποτελεί στην ουσία τον βασικό σκοπό της Θεατρικής Αγωγής. Όσο πιο έντονα βιώνουν οι συμμετέχοντες και οι συμμετέχουσες αυτό που συμβαίνει μέσα στο δραματικό πλαίσιο ως «άλλοι» τόσο πιο βαθιά αντιλαμβάνονται τις αιτίες που προκαλούν συγκεκριμένες συμπεριφορές και τις συνέπειές τους (π.χ. τι σημαίνει να είσαι πρόσφυγας). Ωστόσο, όταν η σύμβαση αυτή χρησιμοποιείται σε μεγάλη διάρκεια ή αποκλειστικά σε όλο το εργαστήριο, αφαιρεί το δικαίωμα σε όσους και όσες συμμετέχουν να δρουν ως θεατές που σχολιάζουν κριτικά τα δρώμενα από απόσταση. Το δεύτερο υπηρετεί έναν από τους σπουδαιότερους σκοπούς της Θεατρικής Αγωγής, που είναι να αναπτύσσει την ικανότητα των συμμετεχόντων και των συμμετεχουσών να ανταποκρίνονται κριτικά στο θέμα που διερευνούν.

➤ *Επεισόδια*

Ένα θεατρικό εργαστήριο αποτελείται από *επεισόδια*, τα οποία προτείνουν κατά έναν τρόπο και τα χρονικά όρια της διαδικασίας. Ο χωρισμός σε διάφορα επεισόδια έχει να κάνει κυρίως με το περιεχόμενο του δράματος, και αποτελεί κατά κάποιον τρόπο ένα υποκεφάλαιο της θεματικής ενότητας που μας απασχολεί. Γενικά, η διάρκεια μιας θεματικής ενότητας που προσεγγίζεται θεατρικά δεν είναι σταθερή. Διαφοροποιείται ανάλογα με τους στόχους που έχουμε και το ενδιαφέρον της εκάστοτε ομάδας μαθητών και μαθητριών για το συγκεκριμένο θέμα.

Η δόμηση του θεατρικού εργαστηρίου σε επεισόδια μας βοηθά, επίσης, να συνδυάσουμε το περιεχόμενο του δράματος με το ευρύτερο δραματικό πλαίσιο μέσα στο οποίο αυτό κινείται, ώστε να προβληματιζόμαστε και για τους θεατρικούς στόχους που επιδιώκουμε να καλλιεργήσουμε και να προαγάγουμε. Η ανάπτυξη της ικανότητας των συμμετεχόντων και των συμμετεχουσών να επικοινωνούν τις ιδέες τους θεατρικά αποτελεί έναν από τους πλέον σημαντικούς στόχους μας, όταν εμπλέκουμε τα παιδιά σε αυτή τη βιοματική μορφή μάθησης.

➤ *Πλαστικότητα χώρου*

Ένα από τα σημαντικότερα χαρακτηριστικά της Θεατρικής Αγωγής είναι η *διπλή λειτουργία του χώρου*: ο χώρος του δράματος και ο χώρος του ακροατηρίου. Όταν κάνουμε θέατρο και δράμα, υπάρχει πάντοτε σαφής διαχωρισμός του χώρου των θεατών (το ακροατήριο) από τον χώρο των ηθοποιών (ο δραματικός χώρος). Τα παιδιά έχουν συναίσθηση αυτής της ιδιότητας

του χώρου. Κάποιες φορές καλούνται να δράσουν ως ηθοποιοί που δημιουργούν και παραστούν τη δράση ως άλλοι, ενώ κάποιες άλλες ως θεατές που παρακολουθούν το δράμα από απόσταση και σχολιάζουν. Κατά τον σχεδιασμό ενός θεατρικού εργαστηρίου, θα πρέπει να το λαμβάνουμε αυτό υπόψη, ώστε να δημιουργούμε δραστηριότητες που επιτρέπουν μια τέτοια λειτουργία του χώρου.

➤ **Μορφή συμμετοχής εκπαιδευτικού**

Ένα άλλο στοιχείο που αφορά στο σχεδιασμό του εργαστηρίου αποτελεί και η δική μας **μορφή συμμετοχής/εμπλοκής ως εκπαιδευτικών** στη διαδικασία μάθησης. Διαφορετικές θεατρικές συμβάσεις υποδεικνύουν διαφορετικούς βαθμούς εμπλοκής μας. Είναι σημαντικό να αποφεύγουμε να έχουμε τον ίδιο βαθμό συμμετοχής κατά την πορεία του εργαστηρίου, ώστε να παραχωρούμε στους μαθητές και στις μαθήτριές μας τον χώρο και τον χρόνο που χρειάζονται για να αυτενεργήσουν και να δημιουργήσουν. Για παράδειγμα, η σύμβαση «εκπαιδευτικός σε ρόλο» μας παρέχει έναν υψηλό βαθμό εμπλοκής στο δράμα μέσα από ρόλο, στη διάρκεια του οποίου μπορούμε να καθοδηγούμε τους συμμετέχοντες και τις συμμετέχουσες ή/και να τους δίνουμε πληροφορίες, που είναι σημαντικές για τη δουλειά που θα κάνουν αργότερα στο εργαστήρι. Η υιοθέτηση, όμως, αυτής της σύμβασης για μεγάλο χρονικό διάστημα στη διάρκεια του εργαστηρίου δεν συνίσταται, γιατί αφαιρεί το δικαίωμα από τους μαθητές και τις μαθήτριες να ανταποκριθούν ποικιλοτρόπως στο δράμα και να παραγάγουν τις δικές τους ιδέες.

ΕΥΚΑΙΡΙΕΣ ΓΙΑ ΠΑΡΑΓΩΓΗ ΓΡΑΠΤΟΥ ΛΟΓΟΥ ΚΑΙ ΔΗΜΙΟΥΡΓΙΚΗ ΓΡΑΦΗ

Η Θεατρική Αγωγή αποτελεί μια εναλλακτική μορφή έκφρασης και δημιουργίας. Τα παιδιά χρησιμοποιούν τα ιδιαίτερα εργαλεία της και διαδικασίες για να διατυπώσουν απόψεις και ιδέες, να αφηγηθούν ιστορίες, να αναδιηγηθούν παλιές ιστορίες με άλλο τρόπο, να εξελίξουν κοινωνικά θέματα σε ιστορίες. Τα δραματικά πλαίσια αποτελούν ουσιαστικά πολυτροπικά κείμενα με συγκεκριμένο θέμα και συγκεκριμένο προθετικό συγγραφικό χαρακτήρα, που εμπεριέχουν διάφορα κειμενικά είδη και τύπους. Τα παιδιά χειρίζονται τα εξωγλωσσικά και γλωσσικά στοιχεία μέσα σε συγκεκριμένα καταστασιακά συγκεκριμένα πλαίσια που δημιουργούν και παραστούν κάθε φορά μέσα από το δράμα. Ως θεατές, έχουν τη δυνατότητα

να παρακολουθήσουν, να κρίνουν και να αξιολογήσουν τα δρώμενα ως προς το περιεχόμενο και τη μορφή της επικοινωνίας αλλά και τον βαθμό της αποτελεσματικότητας αυτής της επικοινωνίας, με βάση την πρόθεση της ομάδας παραγωγής. Όλη αυτή η διαδικασία ουσιαστικά εμπλέκει τα παιδιά στη διαδικασία μελέτης, συζήτησης, ανταλλαγής απόψεων γύρω από ένα θέμα, την παραγωγή κειμένων αλλά και την επαναξιολόγηση αυτών των κειμένων ως προς τον στόχο που επιθυμούν να επιτελέσουν τη δεδομένη στιγμή. Ολοκληρώνοντας ένα μέρος ή και όλο το θεατρικό εργαστήριο, τα παιδιά είναι σε θέση να παραγάγουν γραπτά κείμενα σχετικά με αυτά που διερεύνησαν μέσα από το θέατρο και το δράμα. Η εμπειρία που βιώνουν τόσο ως θεατές όσο και ως ηθοποιοί, και οι ιδέες στις οποίες εμβαθύνουν αποτελούν την αφετηρία για μια πιθανή παραγωγή γραπτής έκφρασης, που εξυπηρετεί περαιτέρω τους στόχους της μαθησιακής διαδικασίας. Οι ποικίλες θεατρικές συμβάσεις που δομούν τη μαθησιακή διαδικασία παρέχουν δυνατότητες συγγραφικής δραστηριότητας, που αναπτύσσεται σε συγκεκριμένα πλαίσια με νόημα και σκοπό.

 Παραδείγματα παραγωγής γραπτού λόγου και δημιουργικής γραφής³ με αφορμή θεατρικά συμβάντα:

- ❖ Μέσα από συγκεκριμένο ρόλο που βιώσαμε ή/και αναλύσαμε στο εργαστήριο, δημιουργούμε το πλαίσιο μέσα στο οποίο η γραπτή εργασία των παιδιών αποκτά ένα νόημα για το δράμα και την εξέλιξή του. Για παράδειγμα, στον ρόλο των παιδιών που υποφέρουν από την απόφαση του *Εγωιστή Γίγαντα* (από το ομότιτλο παραμύθι του Όσκαρ Ουάιλντ) να κλείσει τις πόρτες του κήπου του στα παιδιά, κάποια παιδιά αποφασίζουν να διαμαρτυρηθούν φτιάχνοντας αφίσες που θα κρεμάσουν έξω από τα τείχη που έκτισε ο Γίγαντας. Ταυτόχρονα, γράφουν επιστολή διαμαρτυρίας προς τον δήμαρχο, στην οποία αναπτύσσουν τα επιχειρήματά τους αναφορικά με τα προβλήματα που προκάλεσε ο Γίγαντας με την απόφασή του.
- ❖ Οι εκπαιδευτικοί ενδείκνυται να διατηρούμε φωτογραφικό ή/και οπτικογραφημένο υλικό των εργαστηρίων είτε ως αρχείο είτε ως υλικό για περαιτέρω επεξεργασία. Για παράδειγμα, φωτογραφίες των παγωμένων εικόνων ή των αγαλμάτων που παραστήθηκαν στο εργαστήριο τοποθετούνται σε χαρτόνι και αποτελούν ερεθίσματα για τη δημιουργία εννοιολογικών χαρτών ή την παραγωγή πολυτροπικών κειμένων. Έτσι, τα παιδιά μπορούν να προσθέσουν τον τίτλο και το κείμενο, που μπορεί να συνοδεύει την εικόνα στη φωτογραφία. Επίσης, γύρω από τις εικόνες-φωτογραφίες

³ Βλ. Βιβλίο *Εκπαιδευτικού Δημιουργική Γραφή* για περαιτέρω τεχνικές και πρακτικές δημιουργικής γραφής

των αγαλμάτων ενός δραματικού χαρακτήρα σε διάφορες στιγμές της ιστορίας, τα παιδιά προσθέτουν τίτλους-σχόλια και χαρακτηρισμούς με τρόπο που να δημιουργούν το προφίλ του.

- ❖ Το οπτικογραφημένο και ταυτόχρονα αμοντάριστο υλικό ενός θεατρικού εργαστηρίου μπορούν να μοντάρουν τα παιδιά, με τη χρήση ποικίλων προγραμμάτων στον Η.Υ., όπως είναι το *movie maker*, για να δημιουργήσουν ένα μικρό φιλμάκι στο θέμα που διερεύνησαν και να προβάλουν τη δικιά τους σκηνοθετική πρόταση.
- ❖ Η ιστορία που πλαισιώνει το δράμα μαζί με αυτό που προκαλεί στους συμμετέχοντες και στις συμμετέχουσες μπορούν να χρησιμοποιηθούν για να δημιουργήσουν το πλαίσιο για δόμηση συγκεκριμένου είδους γραπτού κειμένου (π.χ. σημειώσεις, αναφορά, σχεδιάγραμμα, παραμύθι, ποίημα κ.λπ.). Για παράδειγμα, τα παιδιά γράφουν στίχους ακολουθώντας τη ρήμα που τους δίνεται για να φτιάξουν το τραγούδι του *Αλυσοδεμένου Ελέφαντα* (από το ομότιτλο παραμύθι του Χορχέ Μπουκάι⁴).
- ❖ Η ανάκριση ενός δραματικού χαρακτήρα μέσα από τη σύμβαση της καυτής καρέκλας, αποτελεί ένα είδος συνέντευξης στην οποία τα παιδιά μπορούν να διατυπώσουν ερωτήσεις και να αξιολογήσουν το αποτέλεσμα που είχαν στο να γνωρίσουν σε βάθος και να αποκωδικοποιήσουν τις προθέσεις ενός χαρακτήρα. Αυτή η δραστηριότητα μπορεί να χρησιμοποιηθεί αργότερα ως βάση για να διαμορφώσουν τις ερωτήσεις της συνέντευξης που θα κάνουν σε κάποιον που, ενδεχομένως, να συνδέεται με κάποιον τρόπο με τους σκοπούς του εργαστηρίου. Εναλλακτικά, θα μπορούσε μια τέτοια δραστηριότητα να αποτελέσει τη βάση για τη συγγραφή της ιστορίας από την οπτική ενός άλλου δραματικού χαρακτήρα.
- ❖ Το δράμα κάνει μια αφηρημένη έννοια συγκεκριμένη φανερώνοντας τη σημασία που αποκτά για συγκεκριμένα άτομα σε συγκεκριμένο τόπο και χρόνο. Καλούμε τους μαθητές και τις μαθήτριες να δημιουργήσουν και να παραστήσουν στιγμές από τη ζωή κάποιων ανθρώπων που πιθανόν να είναι θύματα μιας διάκρισης (π.χ. ρατσιστικής διάκρισης). Η ικανότητα να κατανοούμε τη συναισθηματική κατάσταση ενός χαρακτήρα μέσω του ρόλου όπως και την ιδεολογική διάστασή της (π.χ. τι σημαίνει να είναι διαφορετικός, ποιες συνέπειες ενδέχεται να έχει για το άτομο και την

⁴ Βλ. αναλυτικά τη διδακτική πρόταση για το θεατρικό εργαστήρι του «*Αλυσοδεμένου Ελέφαντα*» στην ιστοσελίδα της Θεατρικής Αγωγής:
http://www.schools.ac.cy/klimakio/Themata/theatriki_agogi/ekpaideftiko_yliko/thematikes_enotites/o_alysodemenos_elephantas.pdf

κοινωνία ο ρατσισμός), αλλά και να την αναλύουμε διεξοδικά μέσα από συζητήσεις, μας οδηγεί σε νέες ιδέες που θα αποτελέσουν τη βάση για μια δημιουργική γραφή. Καθώς τα παιδιά επιλέγουν να δομήσουν κείμενα, όπως είναι «η πολιτική του σχολείου για την καταπολέμηση του ρατσισμού», θα αποδώσουν σε αυτά το συναίσθημα που βίωσαν στο δράμα μέσα από την οπτική του «άλλου»- αυτού που δέχεται τον ρατσισμό- σκιαγραφώντας ταυτόχρονα την ιδεολογική τους τοποθέτηση, έτσι όπως τη διαπραγματεύτηκαν μέσα στο δράμα⁵.

- ❖ Μέσα από τη δημιουργία θεατρικών σκηνών, τα παιδιά αποκτούν πρακτική γνώση των διάφορων δραματικών στοιχείων και συμβάσεων, που συνθέτουν τη σκηνική δράση, γεγονός που μπορεί να αποτελέσει αργότερα τη βάση για τη συγγραφή ενός θεατρικού κειμένου.

ΣΥΧΝΕΣ ΕΡΩΤΗΣΕΙΣ ΚΑΙ ΠΑΡΕΡΜΗΝΕΙΕΣ

➤ *Οι Εκπαιδευτικοί θα πρέπει να έχουμε υποκριτικές ικανότητες;*

Όπως σε κάθε διαδικασία μάθησης, έτσι και σε αυτή που εισηγείται το εργαστηριακό μοντέλο της Θεατρικής Αγωγής, οι εκπαιδευτικοί αναμένεται να αναπτύσσουμε τις ικανότητες μας ως παιδαγωγοί και *κριτικοί φίλοι*. Η ικανότητα να γνωρίζουμε το πότε και με ποιο τρόπο θα εμπλακούμε στη διαδικασία μάθησης, για να ενθαρρύνουμε και να προαγάγουμε τη συμμετοχή των μαθητών και των μαθητριών είναι σημαντική. Ένα από τα πιο αποτελεσματικά διδακτικά εργαλεία είναι η υιοθέτηση της σωκρατικής πράξης μέσω των ερωτήσεων. Η ικανότητα να θέτουμε τις κατάλληλες ερωτήσεις, κάθε φορά, ώστε να ανταποκρινόμαστε στις απορίες των μαθητών και των μαθητριών μας, ενώ ταυτόχρονα να συμβάλλουμε στο να ανακαλύψουν τη γνώση και να τη διαπραγματευτούν, αποτελεί ίσως μια από τις σπουδαιότερες ικανότητες που πρέπει σταδιακά να αναπτύσσουμε εμείς οι εκπαιδευτικοί, ώστε να μπορούμε να ανταποκρινόμαστε στους στόχους της Θεατρικής Αγωγής. Παρόλα αυτά, είναι επίσης σημαντικό να αναπτύσσουμε σταδιακά και την ικανότητα να εμπλεκόμαστε στη διαδικασία μάθησης μέσα από ρόλο. Όταν εμείς οι ίδιοι/ες μπορούμε να βιώσουμε μια δραματική κατάσταση μέσα από ρόλο, βοηθούμε ταυτόχρονα

⁵ Βλ. αναλυτικά τη διδακτική πρόταση για το θεατρικό εργαστήρι στο θέμα της διαφορετικότητας, με τίτλο «Χρώματα», στην ιστοσελίδα της Θεατρικής Αγωγής:
http://www.schools.ac.cy/klimakio/Themata/theatriki_agogi/ekpaideftiko_yliko/thematikes_enotites/chromata_g_e.pdf

τους μαθητές και τις μαθήτριές μας να μεταμορφωθούν σε «άλλους» και να λειτουργήσουν στο δραματικό πλαίσιο. Για τον σκοπό αυτό, στις περιπτώσεις που υιοθετούμε συμβάσεις όπου δρούμε μέσα από ρόλο, είναι καλό να προετοιμάζουμε από πριν την μεταμόρφωσή μας. Η κατάκτηση αυτής της ικανότητας να μεταμορφωνόμαστε σε «άλλους», όχι να υποκρινόμαστε, δεν είναι κάτι που πρέπει να αγχώνει. Σταδιακά, καθώς μαθαίνουμε πώς να λειτουργούμε στο θεατρικό εργαστήριο, μαθαίνουμε και πώς να δρούμε εναλλακτικά.

➤ ***Εκπαιδεύουμε τους μαθητές και τις μαθήτριές μας να γίνουν ηθοποιοί;***

Μέσα από τη συμμετοχή τους στο θεατρικό εργαστήριο, οι μαθητές και οι μαθήτριες εκπαιδεύονται στο να χρησιμοποιούν τα εργαλεία του θεάτρου και του δράματος. Για να μπορέσουν να επικοινωνήσουν θεατρικά τις ιδέες και απόψεις τους, είναι σημαντικό να αναπτύσσουν σταδιακά την ικανότητα να μεταμορφώνονται σε «άλλους» που δρουν σε «άλλο» χώρο και χρόνο. Έτσι, λοιπόν, οι μαθητές και οι μαθήτριες, που συμμετέχουν συστηματικά σε τέτοια εργαστήρια, ασκούνται σε αυτό τον τρόπο έκφρασης και επικοινωνίας και αποκτούν σταδιακά την ικανότητα του *αισθητικού ηθοποιού*, αυτού δηλαδή που μπορεί να διαχωρίζει τον εαυτό του από τον ρόλο που παίζει και να δρα ως «άλλος». Οι στόχοι που περιγράφονται στο Πρόγραμμα Σπουδών της Θεατρικής Αγωγής εξυπηρετούν αυτή τη δυνατότητα.

➤ ***Εκπαιδεύουμε τους μαθητές και τις μαθήτριές μας να γίνουν θεατές;***

Ένα θεατρικό εργαστήριο λειτουργεί σε δύο χώρους: στον χώρο του θεατή και στον χώρο του ηθοποιού. Στη διάρκεια του εργαστηρίου, οι μαθητές και μαθήτριες μας έχουν συναίσθηση των δύο αυτών χώρων. Οι διαδικασίες της Θεατρικής Αγωγής (δημιουργία-παράσταση-ανταπόκριση) λαμβάνουν υπόψη το γεγονός ότι οι συμμετέχοντες και οι συμμετέχουσες δρουν κάποτε ως ηθοποιοί, που λειτουργούν μέσα από το δράμα ως «άλλοι» και κάποτε ως θεατές που σχολιάζουν τη δράση έξω από τον ρόλο. Πολλές φορές, οι ρόλοι αυτοί, του θεατή και του ηθοποιού, υιοθετούνται σχεδόν ταυτόχρονα. Για παράδειγμα, καθώς οι μαθητές και μαθήτριές μας δημιουργούν την εικονική πραγματικότητα, ανταλλάσσουν απόψεις, δοκιμάζουν ιδέες και τις αξιολογούν, δρουν δηλαδή ως θεατές που κρίνουν από απόσταση το δράμα. Επίσης, καθώς μια ομάδα παραγωγής παριστά την εικονική πραγματικότητα που έφτιαξε, οι συμμαθητές και οι συμμαθήτριές τους την παρακολουθούν ως θεατές, που πάλι σχολιάζουν από απόσταση. Η διαδικασία της ανταπόκρισης στο δράμα, διενεργείται στην ουσία και κατά τη διαδικασία της δημιουργίας και κατά τη διαδικασία της παράστασης του

δράματος. Έτσι, λοιπόν, οι μαθητές και οι μαθήτριες που συμμετέχουν συστηματικά σε ένα εργαστήριο θεάτρου, αποκτούν σταδιακά την ικανότητα του θεατή, αυτού που παρακολουθεί κριτικά τα δρώμενα και δρα από απόσταση. Όπως και προηγουμένως, οι στόχοι που περιγράφονται στο Πρόγραμμα Σπουδών της Θεατρικής Αγωγής εξυπηρετούν αυτή τη δυνατότητα.

➤ ***Πώς χρησιμοποιούμε τα παιχνίδια και τα θεατρικά παιχνίδια⁶ σε ένα θεατρικό εργαστήριο;***

Τα παιχνίδια συνδέονται με το δράμα και το θέατρο ποικιλοτρόπως. Συχνά, λοιπόν, τα χρησιμοποιούμε σε ένα εργαστήριο θεάτρου για να εξυπηρετήσουμε διάφορους στόχους. Μπορούμε, για παράδειγμα, να εντάξουμε ένα παιχνίδι στην αρχή ενός επεισοδίου με σκοπό να εισαγάγουμε τα παιδιά στο θέμα που θα διερευνήσουμε ή για να τα βοηθήσουμε να χρησιμοποιήσουν το σώμα τους με κάποιο τρόπο. Παιχνίδια μπορούμε επίσης να εντάξουμε στη διάρκεια του εργαστηρίου για να χωρίσουμε, για παράδειγμα, τα παιδιά σε ομάδες, για χαλάρωση, ως εισαγωγική δραστηριότητα μιας θεατρικής σύμβασης που θα ακολουθήσει κ.λπ. Υπάρχουν πολλοί τρόποι για να χρησιμοποιήσουμε τα παιχνίδια και ποικίλοι σκοποί που αυτά εξυπηρετούν. Θα πρέπει όμως να επισημάνουμε ότι τα παιχνίδια έχουν βασικές διαφορές με το δράμα και το θέατρο- π.χ. οι κανόνες τους είναι εξωτερικοί, δηλαδή επιβάλλονται, δεν υπονοούνται ή τυγχάνουν διαπραγμάτευσης όπως στο δράμα. Τα παιχνίδια από μόνα τους, επομένως, δεν αποτελούν θέατρο και δράμα, και δεν έχουν τη δυνατότητα, όταν χρησιμοποιούνται απομονωμένα, να δομήσουν μια εμπειρία θεάτρου με νόημα για τους συμμετέχοντες και τις συμμετέχουσες. Το ίδιο ισχύει και για τα θεατρικά παιχνίδια. Ένα παιχνίδι γίνεται θεατρικό παιχνίδι όταν το «ντύσουμε» θεατρικά, δηλαδή του δώσουμε ένα δραματικό πλαίσιο που να εισηγείται μια ιστορία με συγκεκριμένους χαρακτήρες και ένα πρόβλημα προς λύση. Έτσι, ένα θεατρικό παιχνίδι μπορεί να αποτελέσει την αρχή του δράματος και του θεάτρου που θα ακολουθήσει.

➤ ***Ποια θέση έχουν τα δημοσιευμένα θεατρικά έργα στη φιλοσοφία της Θεατρικής Αγωγής;***

Ένα από τα βασικά χαρακτηριστικά της Θεατρικής Αγωγής είναι η εργαστηριακή προσέγγιση. Αφορμή για την αρχή ενός θεατρικού εργαστηρίου μπορεί να αποτελέσουν

⁶ Στην αγγλική βιβλιογραφία, την ορολογία «παιχνίδια» τη συναντούμε με την ορολογία “games”, ενώ τα «θεατρικά παιχνίδια» με τον όρο “theatre games”.

πολλά και ποικίλα ερεθίσματα: μια συζήτηση, μια απορία, μια φωτογραφία, μια ιστορία προφορική ή γραπτή, ένα κείμενο από τα διδακτικά εγχειρίδια των διάφορων γνωστικών αντικειμένων, ένα λογοτεχνικό βιβλίο, ακόμη και ένα δημοσιευμένο θεατρικό κείμενο. Σημασία έχει η προσέγγιση που θα ακολουθήσουμε για να διαπραγματευτούμε θέματα που μας προκαλεί το κάθε ερέθισμα. Σε μια εργαστηριακή προσέγγιση, χτίζουμε την εμπειρία μάθησης μαζί με τους μαθητές και τις μαθήτριές μας, καθώς τους/τις ενθαρρύνουμε να συμμετέχουν σε δραστηριότητες μέσα από τις οποίες μπορούν να ανακαλύψουν τα νοήματα ενός έργου, για παράδειγμα, ή/και να τα διαπραγματευτούν εκ νέου αλλάζοντας εντελώς την πρόθεση του αρχικού κειμένου. Ένα θεατρικό εργαστήριο σχεδιάζεται πάντα με τρόπο που να ανοίγει τις προοπτικές, να προσκαλεί τους συμμετέχοντες σε πολλαπλές «αναγνώσεις» μιας πηγής που χρησιμοποιούμε. Με αυτό τον τρόπο, είναι δυνατό και θεμιτό να έχουμε διαφορετικές εκδοχές ερμηνείας και παράστασης της ίδιας πηγής από διαφορετικές ομάδες μαθητών και μαθητριών (υποομάδες σε ένα τμήμα, τμημάτων, σχολικών μονάδων).

➤ ***Στόχος μου είναι να ετοιμάσω μια θεατρική παράσταση για να την παρακολουθήσουν οι εκπαιδευτικοί, οι γονείς και οι κηδεμόνες και η μαθητική κοινότητα του σχολείου;***

Η παράσταση αποτελεί μια από τις τρεις διαδικασίες της Θεατρικής Αγωγής. Πολύ απλά, είναι η στιγμή κατά την οποία οι συμμετέχοντες και συμμετέχουσες παρουσιάζουν την εικονική πραγματικότητα καθώς μεταμορφώνονται σε «άλλους» και δρουν σε έναν «άλλο» χώρο και χρόνο από τον πραγματικό. Κατά τη στιγμή αυτή, οι συμμαθητές και οι συμμαθήτριές τους παρακολουθούν ως θεατές την παράσταση της κάθε ομάδας παραγωγής. Η παράσταση, στην ουσία, είναι μέρος του θεατρικού εργαστηρίου. Δεν υπάρχει ανάγκη για παράσταση σε άλλο ακροατήριο, που μπορεί να είναι γονείς και κηδεμόνες, εκπαιδευτικοί και οι υπόλοιποι μαθητές και μαθήτριες του σχολείου, χωρίς βέβαια αυτό να αποκλείεται. Αν υπάρχει ενδιαφέρον από τους μαθητές και τις μαθήτριες να παρουσιάσουν ολοκληρωμένα τη δουλειά που έκαναν στο θεατρικό εργαστήριο, τότε μπορούν να δημιουργήσουν μια παράσταση για να την παρουσιάσουν σε άλλους. Η παράσταση αυτή θα είναι αποτέλεσμα του τι έκαναν στο εργαστήριο. Εκτός από παρουσίαση σε άλλο ακροατήριο, μια εναλλακτική μορφή εμπλοκής των γονιών και των κηδεμόνων ή/και του υπόλοιπου εκπαιδευτικού ή/και μαθητικού κόσμου μπορεί να είναι η συμμετοχή στο ίδιο το εργαστήριο. Δηλαδή, μπορούμε να καλέσουμε τους παραπάνω να συμμετέχουν μαζί με τα παιδιά συγκεκριμένου τμήματος σε ένα θεατρικό εργαστήριο για να διαπραγματευτούμε όλοι μαζί τα θέματα και τα νοήματα που

απορρέουν από αυτό. Σε μια τέτοια περίπτωση, ο αριθμός των ατόμων που θα καλέσουμε να συμμετέχουν μαζί με τα παιδιά του συγκεκριμένου τμήματος δεν πρέπει να ξεπερνά τους 40.

➤ ***Σχολικές γιορτές στο πνεύμα της φιλοσοφίας της Θεατρικής Αγωγής.***

Μια παρουσίαση σε σχολική γιορτή μπορεί να έχει τη μορφή της παράστασης, δηλαδή το αποτέλεσμα ενός θεατρικού εργαστηρίου ή τη λειτουργία θεατρικού εργαστηρίου, έτσι όπως περιγράφηκε πριν. Συνήθως για μια ολοκληρωμένη θεατρική παράσταση σε άλλο ακροατήριο, χρειάζεται να κάνουμε κάποιες πρόβες με τους μαθητές και τις μαθήτριές μας, για να δούμε κάποιες λεπτομέρειες που έχουν να κάνουν με τον τρόπο που στεκόμαστε, κινούμαστε ή μιλούμε, ώστε να γινόμαστε κατανοητοί από ένα μεγάλο ακροατήριο, τη συνοχή των σκηνών, ώστε να γίνεται κατανοητή η αφήγηση κ.λπ. Γενικά, θα πρέπει να αποφεύγουμε να σπαταλούμε πολύ χρόνο σε πρόβες και να αξιοποιούμε όσο γίνεται περισσότερο τη δουλειά που προηγήθηκε στο εργαστήρι. Η διάρκεια σε πρόβες εξαρτάται τόσο από το επίπεδο ικανοτήτων και την ηλικία των παιδιών όσο και από τις απαιτήσεις της εκάστοτε παρουσίας (π.χ. μια συμμετοχή σε φεστιβάλ θεάτρου ενδεχομένως να απαιτεί περισσότερες πρόβες). Το ίδιο ισχύει και για το μέγεθος του ακροατηρίου που θα παρακολουθήσει μια παράσταση, έτσι όπως καθορίζεται και από τους στόχους που περιγράφονται στο Πρόγραμμα Σπουδών της Θεατρικής Αγωγής. Για παιδιά των μικρών τάξεων, ο ενδεικτικός αριθμός των θεατών κυμαίνεται από 30 μέχρι 50 άτομα (όσος μπορεί να είναι ο αριθμός δύο τμημάτων), και για παιδιά των μεγάλων τάξεων μέχρι 75 άτομα (όσος μπορεί να είναι ο αριθμός τριών τμημάτων). Γενικά, είναι καλύτερο να αποφεύγουμε τα μεγάλα ακροατήρια τόσο γιατί τα παιδιά σχολικής ηλικίας δεν μπορούν να αναπτύξουν τις υποκριτικές τους ικανότητες σε βαθμό που να τους επιτρέπει να ανταποκριθούν σε μεγάλα ακροατήρια, γεγονός που δημιουργεί άγχος στα ίδια και σε μας τους εκπαιδευτικούς, όσο και γιατί οι διάφορες σχολικές αίθουσες πολλαπλής χρήσης δεν έχουν συνήθως την κατάλληλη υποδομή ή ακουστική, που αποτελούν βασικές προϋποθέσεις για ένα καλό αποτέλεσμα παράστασης θεάτρου.

➤ ***Ποια μορφή πρέπει να έχει η αίθουσα όπου πραγματοποιείται ένα θεατρικό εργαστήρι;***

Ο χώρος αποτελεί ένα από τα πιο σημαντικά εργαλεία του θεάτρου και του δράματος. Το πώς θα χρησιμοποιήσουμε και θα διαμορφώσουμε τον χώρο κάθε φορά, ώστε αυτός να βοηθά και να αναδεικνύει τα νοήματα που παράγονται στο δράμα, αποτελεί ένα σημαντικό

κομμάτι της δουλειάς μας στο εργαστήρι. Είναι σημαντικό, λοιπόν, οι εκπαιδευτικοί να έχουμε τη δυνατότητα να λειτουργήσουμε ένα θεατρικό εργαστήρι σε χώρο που να παρέχει την ευκαιρία στους συμμετέχοντες και στις συμμετέχουσες να κινούνται άνετα και να εργάζονται αποτελεσματικά στις ομάδες τους. Έτσι, αν το σχολείο διαθέτει αίθουσα θεάτρου ή πολλαπλής χρήσης, όπου δεν υπάρχουν τοποθετημένα θρανία ή άλλα έπιπλα που να εμποδίζουν την εργαστηριακή μορφή της Θεατρικής Αγωγής, μπορούμε να επιλέγουμε αυτό τον χώρο. Σε κάθε περίπτωση, βέβαια, μια αίθουσα διδασκαλίας μπορεί πάντα να διαμορφωθεί ανάλογα (π.χ. μετακινώντας θρανία περιμετρικά της αίθουσας, δημιουργώντας έτσι ελεύθερο χώρο), ώστε να ανταποκρίνεται στα χαρακτηριστικά της Παιδαγωγικής της Θεατρικής Αγωγής. Εναλλακτικούς χώρους μπορεί να αποτελέσουν κάποιες φορές και διάφοροι υπαίθριοι χώροι του σχολείου, στην περίπτωση που κρίνουμε ως κατάλληλους για συγκεκριμένη δουλειά στο εργαστήρι (π.χ. χορογραφίες, τελετουργία), και δεδομένου ότι το επιτρέπουν οι καιρικές συνθήκες. Υπάρχουν, βέβαια, και περιπτώσεις στις οποίες η Θεατρική Αγωγή χρησιμοποιείται συνδυαστικά με άλλες πρακτικές και παρεμβαίνει, μέσω συγκεκριμένων δραστηριοτήτων στο μάθημα. Τότε, η αίθουσα διδασκαλίας μπορεί να παραμένει στη μορφή που ενδεχομένως έχει καθημερινά, και τα παιδιά να καλούνται σε διάφορες στιγμές να ανταποκριθούν θεατρικά σε επιλεγμένες δραστηριότητες.

ΕΠΙΛΟΓΟΣ

Η Θεατρική Αγωγή επιδιώκει να προσφέρει ένα μοντέλο παιδαγωγικής που «κινείται» ανάμεσα και διαμέσου των διάφορων αντικειμένων, και έχει τη δυνατότητα να μεταμορφώνει τις εμπειρίες των μαθητών και των μαθητριών με το να δημιουργεί συνθήκες όπου η μάθηση γίνεται άμεση, παραστατική και ζωντανή. Δημιουργεί έναν τρίτο χώρο, που λειτουργεί στα «ανοίγματα των χώρων»⁷ των διάφορων αντικειμένων, των διάφορων παιδαγωγικών πρακτικών, των φυσικών χώρων διδασκαλίας των αντικειμένων. Όσοι και όσες συμμετέχουν σε έναν τέτοιο χώρο απολαμβάνουν την πλαστικότητα του, ιδιότητα που τους/τις επιτρέπει να

⁷ Ορολογία που προέρχεται από τη δουλειά των Monk et al (2011), που αναφέρεται στην «Παιδαγωγική του Ανοίγματος των χώρων ή του Ανοικτού χώρου». Ο όρος «χώρος» αναφέρεται σε διάφορες μορφές και ιδιότητες του χώρου. Η ακριβής ορολογία στα αγγλικά είναι, “Open-Space Learning pedagogy”. Για περαιτέρω μελέτη, βλ. Monk, N., Chillington-Rutter, C., Neelands, J. & Heron, J. (2011). *Open-Space Learning*. UK: Bloomsbury.

αλληλεπιδρούν ποικιλοτρόπως και να ανταποκρίνονται στις διαφορετικές απαιτήσεις του κάθε πλαισίου μάθησης, αλλά και την ελευθερία που τους παρέχει να ανταλλάσσουν ιδέες και να συνθέτουν μαζί νέες γνώσεις. Η ικανότητα να μαθαίνει κανείς δημιουργικά καλλιεργείται σταδιακά μέσα σε ένα τέτοιο «εργαστηριακό μοντέλο μάθησης» που υιοθετεί η Παιδαγωγική της Θεατρικής Αγωγής, οι διαδικασίες της οποίας προκαλούν ερεθίσματα για φαντασία, δημιουργικότητα και ενεργό συμμετοχή.

ΑΝΑΦΟΡΕΣ

Πολυκάρπου, Χ., Καρίττεβλη, Θ., Νικολαΐδου, Δ., Παλαίχωρου, Ε., Χατζηιωάννου, Γ. (2011).
Θεατρική Αγωγή: Πρόγραμμα Σπουδών για το Δημόσιο Σχολείο. Λευκωσία:ΥΠΠ.

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ 1

Δείκτες Επιτυχίας⁸ και Αξιολόγηση- Συνοπτικός Πίνακας

	ΕΠΙΠΕΔΟ 1	ΕΠΙΠΕΔΟ 2	ΕΠΙΠΕΔΟ 3
ΔΗΜΙΟΥΡΓΩ <i>(διερεύνηση, διασκευή, διαμόρφωση, ερμηνεία)</i>	Οι συμμετέχοντες και οι συμμετέχουσες διερευνούν στοιχεία και τεχνικές του δράματος και ανταποκρίνονται σε αυτό ενεργοποιώντας τις εμπειρίες και τη φαντασία τους.	Οι συμμετέχοντες και οι συμμετέχουσες διερευνούν και χρησιμοποιούν στοιχεία, τεχνικές και συμβάσεις του δράματος για διάφορους σκοπούς και αναπτύσσουν ιδέες στο δράμα βασισμένοι/ες σε προσωπικές εμπειρίες, μυθοπλασία και άλλα ερεθίσματα.	Οι συμμετέχοντες και οι συμμετέχουσες συνδυάζουν δραματικά στοιχεία, τεχνικές και συμβάσεις για να διευρύνουν το δράμα μέσα από διάφορες δραστηριότητες, και διαπραγματεύονται μεταξύ τους, μέσα ή έξω από τον ρόλο, τη δημιουργία πιθανών καταστάσεων ή αφηγήσεων.
ΠΑΡΑΣΤΩ <i>(παραγωγή, παρουσίαση)</i>	Οι συμμετέχοντες και οι συμμετέχουσες μοιράζονται την εμπειρία που βιώνουν στο δράμα και το θέατρο με άλλους που τους παρακολουθούν.	Οι συμμετέχοντες και οι συμμετέχουσες χρησιμοποιούν ικανότητες για παράσταση που αφορούν στον λόγο, την κίνηση και το συναίσθημα με σκοπό την επικοινωνία νοημάτων.	Οι συμμετέχοντες και οι συμμετέχουσες σχεδιάζουν τη σκηνική δράση και κάνουν πρόβες για να παρουσιάσουν ολοκληρωμένα μια θεατρική πράξη.
ΑΝΤΑΠΟΚΡΙΝΟΜΑΙ <i>(αξιολόγηση και εφαρμογή γνώσης και κατανόησης)</i>	Οι συμμετέχοντες και οι συμμετέχουσες περιγράφουν ιδέες και συναισθήματα που βίωσαν στη διάρκεια ενός θεατρικού γεγονότος.	Οι συμμετέχοντες και οι συμμετέχουσες περιγράφουν εμπειρίες που βίωσαν κατά τη διάρκεια του δράματος, εκφράζουν απόψεις ανταλλάσσοντας ιδέες με τους άλλους, περιγράφουν και ερμηνεύουν παραστάσεις που έχουν παρακολουθήσει.	Οι συμμετέχοντες και οι συμμετέχουσες συζητούν με θεατρικούς όρους και ερμηνεύουν αυτά που έμαθαν και κατάλαβαν μέσα από τη βιωματική τους εμπειρία στο θεατρικό γεγονός που δημιούργησαν οι ίδιοι ή άλλοι γι' αυτούς.

Επίπεδο 1: Προδημοτική - Β΄ Δημοτικού

Επίπεδο 2: Γ΄ - Δ΄ Δημοτικού

Επίπεδο 3: Ε΄ - ΣΤ΄ Δημοτικού

⁸ Βλ. αναλυτικά τους Δείκτες Επιτυχίας για το κάθε Επίπεδο στο Πρόγραμμα Σπουδών Θεατρικής Αγωγής, σελ. 10-15.

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ 2

Ενδεικτικές Συμβάσεις και Τεχνικές

Ανίχνευση σκέψεων: Οι εσωτερικές σκέψεις του χαρακτήρα αναδύονται μέσα από το άτομο που υποδύεται τον συγκεκριμένο ρόλο ή από τους άλλους συμμετέχοντες και συμμετέχουσες. Χρησιμοποιείται σε συνδυασμό με τις συμβάσεις του ταμπλό ή της ακίνητης φωτογραφίας.

Αυτός ο τρόπος/ο άλλος τρόπος: Η ίδια σκηνή ή τα ίδια γεγονότα μπορούν να παιχτούν με διαφορετικούς αφηγητές. Ανάλογα με τις προθέσεις και την προοπτική του αφηγητή, το παίξιμο της σκηνής θα είναι ελαφρά διαφοροποιημένο.

Αφήγηση: Ο/η εκπαιδευτικός μπορεί να χρησιμοποιήσει αφήγηση για να εισαγάγει, να συνδέσει ή να τελειώσει τη δράση. Αφήγηση μπορεί να χρησιμοποιηθεί από τον/την εκπαιδευτικό ή μια ομάδα παιδιών καθώς τα υπόλοιπα την κάνουν πράξη. Η σύμβαση μπορεί να χρησιμοποιηθεί για να επιβραδύνει και να εντείνει τη δράση, να σηματοδοτήσει το πέρασμα του χρόνου ή να κάνει την εισαγωγή στο επόμενο στάδιο του μαθήματος ή ακόμη και για να σχολιάσει τα δρώμενα.

Διάδρομος σκέψης/συνείδησης: Οι συμμετέχοντες και οι συμμετέχουσες φτιάχνουν δυο παράλληλες σειρές και δημιουργούν έναν διάδρομο. Καθώς ο χαρακτήρας που αντιμετωπίζει ένα δίλημμα ή πρόβλημα περπατά ανάμεσά τους, οι υπόλοιποι ζωντανεύουν τις σκέψεις του ή ενδεχομένως προσφέρουν μια συμβουλή. Οι δυο ομάδες συμμετεχόντων και συμμετεχουσών μπορούν να εκφράζουν αντικρουόμενες απόψεις για να εντείνουν το δράμα ή απλά να δρουν συμπληρωματικά.

Εκπαιδευτικός σε ρόλο: Στην πιο απλή του φόρμα ο/η εκπαιδευτικός λαμβάνει μέρος στο δράμα μαζί με τους άλλους συμμετέχοντες και συμμετέχουσες. Συχνά χρησιμοποιεί τον ρόλο του/της για να καθοδηγήσει το δράμα μέσα από τη δράση.

Θεατρικά Παιχνίδια: ποικίλα παιχνίδια με θεατρικό υπόβαθρο, που γίνονται πριν, στη διάρκεια ή στο τέλος του εργαστηρίου και επιτελούν διάφορους στόχους.

Θέατρο της αγοράς: Μια μικρή ομάδα συμμετεχόντων και συμμετεχουσών παίζει ένα δράμα για τους υπόλοιπους που είναι «παρατηρητές». Τόσο οι «ηθοποιοί» όσο και οι «παρατηρητές» έχουν το δικαίωμα να σταματήσουν το δράμα σε οποιοδήποτε σημείο και να κάνουν εισηγήσεις σχετικά με το πώς μπορεί να συνεχιστεί η δράση, να ζητήσουν να ξαναπαιχτεί με αλλαγές που θα προτείνουν, σχεδιασμένες να φέρουν μια άλλη οπτική γωνία στην επιφάνεια, να εμβαθύνουν στο δράμα κάνοντας χρήση και των άλλων συμβάσεων. Ένα σημαντικό χαρακτηριστικό είναι ότι όλοι οι συμμετέχοντες και συμμετέχουσες, «ηθοποιοί»

και «παρατηρητές» αναλαμβάνουν την ευθύνη για τη δημιουργία του δράματος. Στην ουσία οι παρατηρητές χειρίζονται τους ηθοποιούς όπως αυτοί επιθυμούν.

Ιεροτελεστία/Τελετουργία: Οι συμμετέχοντες και οι συμμετέχουσες αυτοσχεδιάζουν σκηνές βασισμένες σε γεγονότα ή δράσεις που έχουν ιδιαίτερη σημασία γι' αυτούς/ές ή για έναν δραματικό χαρακτήρα. Έχουν το χαρακτηριστικό της επανάληψης κάποιου μοτίβου συμπεριφοράς ή τρόπου κίνησης και έκφρασης.

Καυτή καρτέλα: Ένας χαρακτήρας δέχεται ερωτήσεις από τους άλλους/ες συμμετέχοντες και συμμετέχουσες, που μπορεί επίσης να είναι σε ρόλο. Ο ρόλος μπορεί να σηματοδοτηθεί με το να καθίσει ο/η συμμετέχων/συμμετέχουσα σε μια καρτέλα, με το να φορέσει ένα κοστούμι ή να κρατάει ένα αντιπροσωπευτικό αντικείμενο της ιδιότητάς του.

Κυκλικό Δράμα: Αποτελεί μια μορφή του μικρού ομαδικού δράματος κατά το οποίο οι ομάδες καλούνται να αυτοσχεδιάσουν διαφορετικές σκηνές με έναν κεντρικό χαρακτήρα. Αφού οι ομάδες δημιουργήσουν τη σκηνή, ο/η εκπαιδευτικός εισέρχεται σε κάθε σκηνή παίρνοντας τον ρόλο του κεντρικού χαρακτήρα και αυτοσχεδιάζει με την κάθε ομάδα, προτού πάει στην επόμενη. Δίνεται έτσι η δυνατότητα να δούμε τους διαφορετικούς τρόπους που αντιδρά ένας χαρακτήρας, ανάλογα με την κατάσταση στην οποία βρίσκεται.

Κύκλος Αξιολόγησης: Γενικά ο κύκλος χρησιμοποιείται ως μορφή διάταξης των συμμετεχόντων και συμμετεχουσών. Μπορεί να είναι η αρχική ή ενδιάμεση δραστηριότητα που παρεμβάλλεται στη ροή του εργαστηρίου, καθώς και η τελική δραστηριότητα, πριν την επαναφορά στη ρουτίνα της τάξης, και αποσκοπεί σε συζήτηση, ανασκόπηση και αξιολόγηση των εργασιών στην ομάδα.

Μανδύας του Ειδικού/Η οπτική γωνία του ειδικού: Οι συμμετέχοντες και οι συμμετέχουσες παίρνουν ρόλους μέσα από τους οποίους παρουσιάζονται να έχουν ειδική γνώση ή εμπειρία σχετική με την κατάσταση στην οποία βρίσκονται.

Μιμική/Παντομίμα: Κινήσεις και χειρονομίες που αναπαριστούν μια κατάσταση ή τη συμπεριφορά κάποιου χαρακτήρα. Μπορεί να συνοδεύεται και να υποστηρίζεται από την αφήγηση του/της εκπαιδευτικού.

Ομαδική γλυπτική: Μια ομάδα ή ένα άτομο από μια ομάδα υιοθετεί τον ρόλο του γλύπτη και μεταμορφώνει τους ηθοποιούς σε αγάλματα που έχουν συγκεκριμένη στάση ή σχήμα. Το σχήμα αυτό- ρεαλιστικό ή αφαιρετικό- εκφράζει μια συγκεκριμένη πτυχή ενός θέματος ή μιας ιδέας που συζητήθηκε. Η συλλογική δημιουργία του αγάλματος ενθαρρύνει τα μέλη της ομάδας να δώσουν τη δικιά τους ερμηνεία για τα γεγονότα που διαδραματίζονται στο δράμα.

Ορίζοντας τον χώρο: Ο χώρος του δράματος ορίζεται μέσα σε συγκεκριμένα όρια που αφορούν στην τοποθεσία και τον χρόνο που αυτό διαδραματίζεται. Ένας χώρος κλειδί στο δράμα, όπως είναι ένα συγκεκριμένο δωμάτιο, κατασκευάζεται με τη χρήση διάφορων υλικών που έχουμε στη διάθεσή μας (π.χ. σκαμπό, έπιπλα, αντικείμενα, υφάσματα κ.λπ.).

Παγωμένη εικόνα ή ταμπλό: Οι συμμετέχοντες και οι συμμετέχουσες χρησιμοποιούν το σώμα τους για να δημιουργήσουν μια εικόνα αντιπροσωπευτική μιας στιγμής στο δράμα. Μπορεί να συνδυαστεί με τη σύμβαση του σάουντρακ ή της ανίχνευσης σκέψεων, για να εξελίξει τη διερεύνηση στο δράμα. Επίσης, μπορεί να συνοδεύεται από τη σύμβαση της αφήγησης για να αποστασιοποιεί τους συμμετέχοντες από το δράμα.

Παράλληλες σκηνές: Δύο ή περισσότερες σκηνές, που στην πραγματικότητα θα συνέβαιναν σε διαφορετικά μέρη ή/και διαφορετικούς χρόνους, παίζονται η μια δίπλα στην άλλη. Μια σκηνή μπορεί να παγώσει καθώς οι άλλες ζωντανεύουν. Έτσι, παρακολουθούμε τις εντάσεις και τους συσχετισμούς που υπάρχουν μεταξύ τους.

Ρόλος στον τοίχο/πάτωμα: Ένας ρόλος αναπαρίσταται με μια φιγούρα που σχεδιάζουμε μέσα στην οποία μπορούν τα παιδιά να γράψουν φράσεις κλειδιά, ιδέες ή συναισθήματα για τον χαρακτήρα. Πληροφορίες μπορούν να προστεθούν καθώς το δράμα προχωρά και εξελίσσεται.

Σάουντρακ: Ήχοι δημιουργούν την ατμόσφαιρα του τόπου όπου λαμβάνει χώρα το δράμα. Οι ήχοι μπορεί να είναι ηχογραφημένοι ή ζωντανοί, μπορεί να είναι αποτέλεσμα σύνθεσης των παιδιών, που θα χρησιμοποιήσουν τη φωνή, το σώμα τους ή και διάφορα μουσικά όργανα.

Σβούρα: Μια τεχνική όπου και τα πιο ντροπαλά παιδιά αποκτούν «φωνή», «κρυμμένα» πίσω από έναν ρόλο. Μέσω της τεχνικής της σβούρας, παύουν να είναι ο εαυτός τους και μέσω ενός «άλλου» μπορούν να προβάλλουν απόψεις. Στριφογυρνώντας, «μπαινοβγαίνουν», τότε σε άλλους ρόλους/χαρακτήρες και τότε στον εαυτό τους.

Συναντήσεις: Οι συμμετέχοντες και οι συμμετέχουσες συναντώνται όλοι μαζί για να εκθέσουν ένα πρόβλημα ή να συζητήσουν πληροφορίες μέσα από την επίσημη συνάντηση. Ο/η εκπαιδευτικός μπορεί να συμμετάσχει μέσα από ρόλο για να δώσει πληροφορίες, να δημιουργήσει ατμόσφαιρα ή να προκαλέσει ένταση μέσα από τη δραματική κατάσταση.

Συεντεύξεις/Ανακρίσεις: Οι χαρακτήρες δίνουν συνέντευξη σε ρεπόρτερ ή ανακρίνονται από κάποιο άτομο εξουσίας που έχει στόχο να αμφισβητήσει τα κίνητρα, τις αξίες και τα πιστεύω τους ή να αποκομίσει περισσότερες πληροφορίες για ένα γεγονός.

Τίτλοι: Φράσεις σε μορφή τίτλου εφημερίδας χρησιμοποιούνται για να εστιάσουν την προσοχή σε μια πτυχή του δράματος και να σχολιάσουν μια στιγμή του δράματος. Συνοδεύουν *ακίνητες φωτογραφίες*. Διαφορετικοί τίτλοι μπορεί να συνοδεύσουν μια φωτογραφία, ώστε να φωτίσουν διαφορετικές προοπτικές.

Φλάσμπακ: Καθώς η σκηνή του παρόντος εξελίσσεται, οι συμμετέχοντες και οι συμμετέχουσες ανατρέχουν πίσω στον χρόνο για να φτιάξουν σκηνές, που ρίχνουν φως στους λόγους για τους οποίους ένας συγκεκριμένος χαρακτήρας επιλέγει να δράσει με έναν τρόπο, ή για να φέρουν τον χαρακτήρα αντιμέτωπο με επιλογές του παρελθόντος, γεγονός που εντείνει τη δράση ακόμη περισσότερο.

Χάρτες/Διαγράμματα: Παρέχουν επιπρόσθετες πληροφορίες για το περιεχόμενο και το σκηνικό του δράματος. Μπορούν να γίνουν συλλογικά, ώστε το κάθε παιδί να έχει την ευκαιρία να επηρεάσει το τελικό αποτέλεσμα.

Χορικά: Οι συμμετέχοντες και οι συμμετέχουσες οργανώνονται σε ομάδες που παίζουν τον ρόλο του σχολιαστή της δράσης, η οποία εξελίσσεται την ίδια στιγμή. Τα χορικά αντιπαρατίθενται είτε μεταξύ τους είτε με τον πρωταγωνιστή της δράσης για να δημιουργήσουν εντάσεις και συγκρούσεις, που θα προεκτείνουν τα θέματα υπό διερεύνηση και θα δώσουν άλλες οπτικές. Τα χορικά είναι αποτέλεσμα επεξεργασίας και προέκτασης γραπτού κειμένου ή αυτοσχεδιασμού των συμμετεχόντων/συμμετεχουσών. Είναι αποτελεσματικά, ιδιαίτερα όταν χρησιμοποιούνται ως μέρος του μοντάζ με μια άλλη σύμβαση, π.χ. *ταμπλό* ή *μιμική*.

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ 3

Γλωσσάρι

Δραματικά στοιχεία: Τα βασικά συστατικά του δράματος που συμβάλλουν στη δημιουργία του και συνθέτουν το νόημα της παράστασης. Μερικά από τα βασικά δραματικά στοιχεία είναι ο χώρος, ο χρόνος, τα αντικείμενα, η γλώσσα, ο ήχος, τα κοστούμια, η ένταση, ο φωτισμός, η κίνηση, η ατμόσφαιρα, η εστίαση.

Δραματική κατάσταση: Η εικονική πραγματικότητα που κατασκευάζουν αυτοί που αποδέχονται τη σύμβαση του φανταστικού «εάν» και, συμμετέχουν για να προκαλέσουν μια μεταμόρφωση του χώρου, του χρόνου και του εαυτού τους.

Δραματικός χαρακτήρας: Χαρακτήρας που ανήκει στην εικονική πραγματικότητα του θεάτρου και είναι κατασκευάσμα του ηθοποιού που δρα ως «άλλος» που έχει συγκεκριμένα χαρακτηριστικά- κοινωνικά, σωματικά, ψυχολογικά, ιστορικά, πολιτισμικά. Για παράδειγμα, ο χαρακτήρας ενός συγκεκριμένου βασιλιά, του *Αγαμέμνονα*.

Εργαστηριακό θέατρο: Το θέατρο που δίνει έμφαση στη διαδικασία δημιουργίας και παράστασης θεάτρου. Η παράσταση, που κτίζεται σταδιακά μέσα από τις θεατρικές συμβάσεις, μπορεί να έχει τη μορφή μιας σύντομης παρουσίασης στους υπόλοιπους συμμετέχοντες και συμμετέχουσες της ομάδας ή μιας ολοκληρωμένης παρουσίασης προς άλλο ακροατήριο.

Εμπυχωτής/εμπυχωτριά: Ο/η εκπαιδευτικός συμβουλεύει, ενισχύει, καθοδηγεί ή επιδεικνύει τρόπους με τους οποίους οι συμμετέχοντες και οι συμμετέχουσες μπορούν να δημιουργήσουν, να παραστήσουν και να ανταποκριθούν στο θέατρο μέσα σε ένα θετικό κλίμα που δημιουργεί μαζί με την ομάδα.

Θεατρικό γεγονός: Είναι μια βιωματική εμπειρία που μοιράζονται οι συμμετέχοντες και οι συμμετέχουσες καθώς υιοθετούν τη φαντασία τους και μεταμορφώνονται σε «άλλους» που δρουν σε «άλλο» χώρο και «άλλο» χρόνο. Το θεατρικό γεγονός αποτελεί μια πολιτισμική δραστηριότητα κατά την οποία οι συμμετέχοντες ανταλλάζουν ιδέες, προτείνουν και διαπραγματεύονται στάσεις και δράσεις ζωής.

Ρόλος: Σύμβαση σύμφωνα με την οποία οι συμμετέχοντες δρουν ως «άλλοι» σε έναν «άλλο» χώρο, σε μια «άλλη» χρονική στιγμή.

Σημάνσεις: Τα μέσα ή δραματικά στοιχεία που υιοθετεί το θέατρο για να μεταφέρει στον θεατή συγκεκριμένες πληροφορίες και νοήματα της δραματικής πραγματικότητας.

Συμβάσεις: Τεχνικές μέσω των οποίων ο χρόνος, ο χώρος και η φυσική παρουσία αλληλεπιδρούν και διαμορφώνονται για να δημιουργήσουν διάφορα νοήματα ή σημάνσεις στο θέατρο.

Συμμετέχοντες/συμμετέχουσες: Αυτοί/ές που συνθέτουν με την παρουσία και τη δράση τους ένα θεατρικό γεγονός. Δρουν μέσα ή έξω από το δράμα υιοθετώντας διάφορους και διαφορετικούς ρόλους κάθε φορά, όπως ηθοποιοί, θεατές, σκηνοθέτες, συγγραφείς κειμένου, μουσικοί παραγωγοί, ρυθμιστές του ήχου και του φωτισμού, χορογράφοι κ.ά.

Τεχνικές: Μέθοδοι ή/και διαδικασίες που ακολουθούνται για να επιτευχθούν συγκεκριμένοι στόχοι στο δράμα και μπορεί να αφορούν τη χρήση της φωνής, την έκφραση, την κίνηση κ.λπ.

Τύπος: Ρόλος που υιοθετεί τα ιδιαίτερα χαρακτηριστικά διάφορων κοινωνικών τύπων, επαγγελματιών, μελών μιας πολιτισμικής ομάδας κ.λπ. Π.χ. χωρικός, στρατιώτης, γονιός, βασιλιάς. Οι τύποι-ρόλοι αποτελούν μια γενική και απλουστευμένη έκφραση της κοινωνικής ομάδας.

Φόρμα/Στυλ: Η φόρμα αναφέρεται στα ιδιαίτερα χαρακτηριστικά που διαγράφουν τις διαδικασίες δημιουργίας και παράστασης θεάτρου καθώς και της πρόθεσης δημιουργίας και παράστασης. Η κάθε θεατρική φόρμα έχει ένα ιστορικό υπόβαθρο με συγκεκριμένη ιδεολογία, που διαμορφώνει ένα συγκεκριμένο στυλ υποκριτικής, σκηνοθεσίας και επικοινωνίας με τον θεατή.

Χειρονομία: Φόρμα μη λεκτικής επικοινωνίας, που μεταφέρει συγκεκριμένα νοήματα και εξυπηρετεί στην επικοινωνία του δράματος. Μπορεί να συνοδεύεται και με λόγο. Αναφέρεται σε κινήσεις του προσώπου, των χεριών και του υπόλοιπου σώματος.

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ 4

Προτεινόμενη Βιβλιογραφία για τη Θεατρική Αγωγή

Τα ακόλουθα βιβλία περιέχουν πρακτικές εφαρμογές και θεωρία για το Θέατρο και το Δράμα στην εκπαίδευση. Στην ιστοσελίδα της Θεατρικής Αγωγής μπορείτε να βρείτε εκτενή κατάλογο από ξένη και ελληνική βιβλιογραφία για τη Θεατρική Αγωγή.

Ξένη

Ackroyd, J. & Boulton, J. (2001). *Drama lessons for five to eleven*. London: David Fulton Publishers.

Ackroyd, J & Boulton, J. (2012). *Drama lessons 4-7*. London: Routledge.

Baldwin, P. (2008). *The Primary Drama Handbook*. London: SAGE Publications.

Heathcote, D. (1991). *Dorothy Heathcote Collected Writings on Education and Drama*. In O'Neil, C. & Johnson, L. (Eds.). London: Stanley Thornes Ltd.

Miller, C. & Saxton, J. (2004). *Into the Story; Language in action through drama*. US: Heinemann.

Neelands, J. (1995). *Structuring Drama Work*. In T. Goode (Ed.). Cambridge: University Press.

Neelands, J., (1998). *Beginning Drama 11–14*. London: David Fulton.

Winston, J. & Tandy, M. (2008). *Beginning Drama 4–11*. London: David Fulton.

Winston, J. (2004). *Drama and English at the heart of the curriculum; Primary and Middle years*. London: David Fulton Press.

Ελληνική

Αυδή, Α, & Χατζηγεωργίου, Μ. (2007). *Η Τέχνη του Δράματος στην Εκπαίδευση*. Αθήνα: Μεταίχμιο.

Γκόβας, Ν. (2002). *Για ένα Νεανικό Δημιουργικό Θέατρο*. Αθήνα: Μεταίχμιο.

Wooland, B. (1999). *Η Διδασκαλία του Δράματος στο Δημοτικό Σχολείο*. (Ε. Κανηρά, μετάφραση). Αθήνα: Ελληνικά Γράμματα.